

безпечити економію державних витрат, які інвестуються в екологічну сферу, відповідно до пріоритетів екологічної політики.

Висновки з проведеного дослідження. Досвід здійснення запозичень шляхом розміщення державних цінних паперів у зарубіжних країнах може допомогти Україні при розробленні заходів реструктуризації боргових зобов'язань. Пріоритетними напрямками розвитку державних боргових цінних паперів в Україні в контексті оптимізації структури державного боргу та його позитивного впливу на функціонування економіки в цілому слід відзначити такі:

- розширення інструментарію державних боргових цінних паперів;
- підвищення якості державного контролю за цільовим та ефективним використанням залучених ресурсів;
- стимулювання перетворення заощаджень населення в інвестиції;
- забезпечення інвестиційної спрямованості державних боргових цінних паперів шляхом їх цільового використання (наприклад, «зелені» цінні папери).

Дотримання основних принципів ефективною політики управління державними борговими зобов'язаннями, зокрема щодо раціонального залучення, ефективного використання позик, є важливим завданням для українського уряду в досягненні фінансової незалежності та стійкості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. China Securities and Regulatory Commission. Notice of the CBRC on issuing the Green Credit Guidelines [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cbrc.gov.cn/EngdocView.do?docID=3CE646AB629B46B9B533B1D8D9FF8C4A>.
2. Financial bond information [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cbonds.ru/government-bonds/?reset&emitter=427>.
3. China Development Bank. Strategic focus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=86>.
4. Investing [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.investing.com/rates-bonds/china-government-bonds?maturity_from=90&maturity_to=290.
5. Damerow, F., Clenaghan, S. & Kidney, S. How covered bond market can be adapted for Renewable energy Finance and how this could catalyse innovation in low-carbon capital markets / F. Damerow, S. Clenaghan, S. Kidney [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.climatebonds.net/wp-content/2012/05/Climate-Bonds-RE-covered-bonds_22May20121.pdf.
6. World Bank (2013) World Bank Green Bonds [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://treasury.worldbank.org/cmd/html/WorldBankGreenBonds.html>.
7. Climate Bonds Initiative. Bonds and climate change: State of the market 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.climatebonds.net/files/Bonds_Change_2013_A3.pdf.
8. The Economist. (2013, April 10). Can China clean up fast enough? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/news/leaders/21583277-worlds-biggest-polluter-going-green-it-needs-speed-up-transition-can-china>.

УДК 330.131.7:631.11

Дранус В.В.

асистент кафедри фінансів і кредиту

Подільського державного аграрно-технічного університету

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Стаття присвячена проблемі виникнення ризиків та управління ними в сільськогосподарському виробництві, викладено мету та основні завдання класифікації ризиків саме для сільськогосподарських товаровиробників, розглянуто відмінності та взаємозв'язок термінів «ризик» і «невизначеність», характеристики ризиків, критерії класифікації ризиків сільськогосподарських товаровиробників. Запропоновано класифікацію поділу ризиків за можливостями управління ними на макрорівні.

Ключові слова: умови ризику і невизначеності, сільськогосподарські товаровиробники, характеристика ризиків, принципи класифікації ризиків; критерії класифікації ризиків.

Дранус В.В. ХАРАКТЕРИСТИКА И КЛАССИФИКАЦИЯ РИСКОВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Статья посвящена проблеме возникновения рисков и управления ими в сельскохозяйственном производстве, изложены цель и основные задачи классификации рисков именно для сельскохозяйственных производителей, рассмотрены различия и взаимосвязь терминов «риск» и «неопределенность», характеристики рисков, критерии классификации рисков сельскохозяйственных товаропроизводителей. Предложена классификация разделения рисков по возможностям управления ими на макроуровне.

Ключевые слова: условия риска и неопределенности, сельскохозяйственные товаропроизводители, характеристика рисков, принципы классификации рисков; критерии классификации рисков.

Dranus V.V. CHARACTERISTICS AND CLASSIFICATION OF RISKS IN AGRICULTURAL PRODUCTION

The article deals with the problem of hazards which exist in agricultural production. The purpose and basic risk classification tasks especially for agricultural producers is set out. The differences and the relationship of the terms «risk» and «uncertainty» risk profile, risk classification criteria for agricultural producers are discussed. The classification of the division of risk management in features at the macro level is proposed.

Keywords: conditions of risk and uncertainty, agricultural risk characterization, risk classification principles; criteria for the classification of risks.

Постановка проблеми. Ризик – це невід’ємний елемент підприємницької діяльності. Але в сільськогосподарському виробництві ризик є значно більшим в силу ознак, характерних тільки для цього виду господарювання. Сільськогосподарське виробництво

є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризикованість аграрного бізнесу визначає ряд факторів, які не притаманні іншим галузям народного господарства, тому розгляд даної проблеми є актуальним і важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сільськогосподарське виробництво відноситься до сектору економіки з максимальним ризиком отримання збитків від виробничо-господарської діяльності, тому що кінцевий результат виробництва сільськогосподарської продукції залежить не лише від дотримання технології виробництва, а й знаходиться в залежності від впливу ризиків, які не пов'язані з процесом виробництва. Такі дослідники, як М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, А.С. Шолойко, В.Г. Андрийчук, В.М. Онегіна, І.Г. Кириленко, П.І. Гайдуцький, С.А. Навроцький, Р.О. Колібаба, М.В. Мних та інші висвітлюють у своїх працях власне бачення основних положень характеристики та класифікації ризиків в сільськогосподарському виробництві, визначення та коригування напрямів яких має відбуватися відповідно до стану галузі. Проте економічні перетворення в нашій країні викликали інтерес до питань ризику в сільськогосподарській діяльності, а сама теорія ризику в процесі формування ринкових відносин не тільки отримала свій подальший розвиток, але й стала затребуваною.

Постановка завдання. Враховуючи те, що ведення будь-якої підприємницької діяльності відбувається в умовах ризику і невизначеності, а сільськогосподарське виробництво відрізняється особливим ризиковим середовищем, можемо сформулювати доцільність проведення дослідження щодо характеристики та класифікації ризиків в аграрному товаровиробництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. У всіх сферах суспільно-економічного життя існує безліч ризиків, які потрібно характеризувати та класифікувати за видами, щоб далі можна було піддавати їх системному аналізу з метою прийняття раціональних управлінських рішень. Залежно від завдань класифікації ризику класифікують за різними якісними та кількісними критеріями. Найбільшого прикладного значення набула класифікація за критеріями, які характеризують найважливіші складові поняття ризику: випадкову подію як причину виникнення ризику; ризикогенний об'єкт як його носій; ймовірність настання випадкової події щодо місця, часу та наслідків. Іноді беруть до уваги й інші критерії класифікації, які дають змогу повніше охарактеризувати прояви ризиків у різних галузях народного господарства.

В економічній літературі відомі численні спроби сформулювати теоретичні визначення поняття ризику, але на сьогодні має місце неоднозначність у тлумаченні поняття «ризик» вітчизняними та зарубіжними вченими. У зв'язку з наявністю об'єктивних передумов появи різних тлумачень термінів «ризик» і «невизначеність» більш розумно буде прийняти концепцію вибору ряду визначень даних понять. На думку Н.М. Васильєва та Г.Б. Клейнера, ризик у структурах операціях і в управлінні ризиком визначається як:

1. Можлива небезпека.
2. Ситуативна характеристика діяльності, яка полягає у невизначеності її результату і можливих несприятливих наслідків у разі неуспіху.
3. Можливість або ймовірність виникнення збитків або шкоди.
4. Застрахований інтерес.
5. Майно або особа, які піддаються збитку або шкоди.
6. Невизначеність страховика щодо остаточної суми виплати за претензії (ризик страхування – *underwriting risk*), або невизначеність щодо вибору часу здійснення

виплат по претензії (ризик вибору часу – *timing risk*), або обидва ризики одночасно [1, с. 281].

Ризик є величиною, яка характеризує збитки від неправильних управлінських рішень, прийнятих в результаті осмислення економічних, політичних, соціальних та інших факторів середовища, в якому протікає діяльність фірми. Оптимальне управлінське рішення передбачає високу якість прогнозування тенденцій розвитку та змін, які, в свою чергу, визначають якість аналізу поточної ситуації [2, с. 20]. Негативними наслідками непевної події можуть бути не лише прямі втрати (збитки), а й непрямі, скажімо, недоотримана (втрачена) очікувана користь, якої планувалося досягти у процесі господарської діяльності. Звідси випливає такий висновок: ризик — це ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) користі або прямих збитків через появу непевної (випадкової) події, що стосується майнового інтересу членів суспільства [3, с. 63]. Невизначеність, що пов'язана з можливістю виникнення в ході реалізації рішення несприятливих ситуацій і наслідків, характеризується поняттям «ризик» [4, с. 17]. Але найбільш повно, на наш погляд, термін «невизначеність» сформулював В.А. Чернов: «Невизначеність – це неповне або неточне уявлення про значення різних параметрів в майбутньому, породжуваних різними причинами, і перш за все неповнотою або неточністю інформації про умови реалізації рішення, у тому числі пов'язаних з ними витрати і результати» [5, с. 23-24].

Невизначеність результату проявляється деякою ситуативною характеристикою, формою якої виступає ризик. У той же час не можна стверджувати, що цей результат повинен бути обов'язково негативним. Інакше кажучи, ризик треба розглядати як одне ціле – з його позитивною і негативною силою (можливими результатами). Однак, ризикуючи, ми не повинні отримати небажаний результат – в цьому полягає головна мета управління ризиком.

Отже, ризик – це небезпека виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку (результату), доходу, майна, коштів тощо у зв'язку з випадковою зміною умов діяльності, у тому числі економічної, несприятливими обставинами. Ризики вимірюються частотою, ймовірністю виникнення того чи іншого рівня втрат. Таке визначення ризиків акумулює в собі їх основні риси притаманні більшій кількості ризиків різної спрямованості у багатьох видах діяльності, в тому числі в сільському господарстві.

Як складна економічна категорія ризик має цілу низку основоположних властивостей. У цьому зв'язку виділяють наступні характеристики ризику:

- 1) випадковість можливостей. Ця характеристика ризику пов'язана з практичним проявом теорії ймовірностей, коли очікувані можливості прогнозуються з певним ступенем ймовірності, при цьому у всіх можливостей можуть бути різні ступені ймовірності;
- 2) ймовірність розподілу негативних, нейтральних і позитивних результатів. Ця риса ризику проявляється в тому, що ризикова подія може дати три різних результати з різною ймовірністю їх розподілу;
- 3) небажаність очікуваних збитків. Дана характеристика ризику обумовлена тим, що будь-які очікувані збитки небажані, тому їх краще не допускати за допомогою превентивних заходів, доступними способами приводячи їх рівень до прийнятною величиною;
- 4) об'єктивність прояву. Ризик притаманний усім напрямкам діяльності. Об'єктивна природа прояву ризику залишається незмінною через дії стихійних сил фізичної природи і природи ринкової конкурен-

дії, особливо при неефективному регулюванні з боку держави;

5) суб'єктивність вибору ризику. Незважаючи на те що прояви ризику мають об'єктивну природу, його основний показник – рівень ризику – носить суб'єктивний характер. Суб'єктивність оцінки ризику обумовлена різним рівнем достовірності управлінської інформації, професійним досвідом і кваліфікацією менеджерів, іншими факторами;

6) недостатність інформації. Дана характеристика ризику обумовлена необхідністю відрізняти його від невизначеності в рамках інформаційного підходу, тобто, кажучи інакше, вона пов'язана з неповним визначенням ризику, коли його ідентифікують. Процес же ідентифікації покликаний трансформувати невизначеність в ризик;

7) незворотність наслідків дії. Ця риса ризику, з одного боку, пов'язана з тим, що наслідки його дії відбуваються тоді, коли ризик вже трансформований у конкретний вид збитку або додаткового доходу. З іншого боку, оскільки практично більшість довгострокових соціально-економічних прогресивних змін відноситься до необоротних процесів, то кількість ризиків в суспільстві має стійку тенденцію до зростання;

8) неможливість тривалого уникнення. Ця характеристика ризику пов'язана з короткостроковою ефективністю уникнення ризику як методу управління ним при тимчасовій стабільній сприятливості зовнішніх умов. З плином часу цей метод управління ризиком може привести до великих втрат, наприклад, через відмову здійснювати високоприбуткові і ризиковані операції. Більш того, ризики, від яких підприємство ухилилося, як правило, через певний час повертаються більш небезпечними, діють з ще більшою руйнівною силою;

9) зростаючий масштаб по мірі накопичення регресивного потенціалу. Дана характеристика ризику пов'язана з тим, що зростання масштабів економічної діяльності веде до постійного кількісної та якісної зміни зв'язків і відносин, до яких як окремі індивіди, так і соціальні групи і навіть цілі народи не можуть пристосуватися, тому зростає ризик їх соціальної та економічної деградації;

10) ентропійність як міра ймовірності нерівноваги процесу. Ця характеристика ризику показує, що підприємництво збиває рівноважний стан соціально-економічної системи, приводить систему до нової нерівноваги для формування наступного рівня рівноваги, забезпечуючи динамічність рівнів рівноваги;

11) багатоваріантність і альтернативність очікуваних збитків або доходів. Ця характеристика ризику пов'язана зі складною взаємозв'язком чистих і спекулятивних ризиків всередині інвестиційної діяльності, особливо через комерційних і фінансових ризиків, які змушують нас здійснювати вибір двох або декількох можливих варіантів рішень з існуючого набору альтернатив;

12) суперечливість негативних і позитивних наслідків. Ця характеристика ризику виявляється в тому, що, з одного боку, ризик справляє позитивний вплив на соціально-економічний та науково-технічний розвиток суспільства. З іншого боку, ризик веде до авантюризму, волонтаризму, суб'єктивізму, гальмує соціально-економічний і науково-технічний прогрес, породжує різні витрати в умовах неповного і неадекватного урахування об'єктивних закономірностей розвитку [6, с. 138-140].

Всі вищезазначені характеристики ризиків мають місце і в сільськогосподарському товаровиробництві.

Джерелами або факторами ризиків в сільськогосподарському виробництві є соціально-економічне середовище, природно-кліматичні умови та людський фактор [7, с. 4].

Велика кількість невизначених ситуацій, які виникають в процесі виробництва продукції, потребує наділити кожне джерело невизначеності певним видом ризику. При цьому відмінність точок зору і ступеню деталізації може призвести до використання занадто великої кількості видів ризиків. Крім того, труднощі класифікації ризиків виникають внаслідок тісного взаємозв'язку і заміщення ризиків.

Таким чином, класифікація ризиків безпосередньо залежить від обраної точки зору і в тій чи іншій мірі відображає сприйняття ризику.

До теперішнього часу запропоновані наступні принципи класифікації ризиків:

- класифікація ризиків повинна відповідати конкретним цілям. Ознаки, за якими здійснюється розподіл ризиків на групи, повинні задовольняти критерії, які пов'язані з цілями класифікації;

- класифікація повинна проводитися з позицій системного підходу, під яким розуміється напрямок методології, заснований на дослідженні об'єктів (тут об'єктами є ризики, які класифікуються) як систем, тобто вони розглядаються як безліч взаємопов'язаних елементів. Ієрархічна структура ризиків, які класифікуються, повинна відображати системні взаємозв'язки явищ. Наприклад, в одну групу не повинні безпосередньо об'єднуватися ризики різних рівнів;

- ризики однієї групи повинні мати деталізацію одного порядку і відповідати цілям класифікації. Уточнення ознак має бути обмежене в межах однієї групи ризиків;

- одна ризикова ситуація може містити різні ризики, тому слід розрізняти ситуації невизначеності і ризики, закладені в них;

- при розгляді питання таксономії ризику доцільно виділяти такі характерні ознаки цього явища, як джерело ризику; об'єкт, який несе ризик; суб'єкт, що сприймає ризик [6, с. 147-148].

Найбільш поширеною є класифікація ризиків за джерелами виникнення. До неї звертаються практично всі автори, які досліджують цей аспект проблем ризиків. При цьому спостерігаються деякі відмінності в виділенні кількості груп ризиків та включення конкретних ризиків в ту чи іншу групу. Дуже часто ці відмінності зумовлені тим, що класифікація проводиться з прив'язкою до конкретного виду діяльності та галузі (виробництво, страхування, торгівля тощо).

У відповідності до зазначених принципів та джерел виникнення, ризики сільськогосподарських товаровиробників можна класифікувати по наступних критеріях.

Виробничо-господарський ризик. Пов'язаний з виробництвом продукції, товарів, послуг. Проявляється в зменшенні обсягів виробництва або зростання витрат на виробництво. Причинами виникнення виробничого ризику для сільськогосподарських підприємств може бути порушення технології виробництва, вплив погоди, нестача фінансових або матеріальних ресурсів тощо. Одні з найнебезпечніших ризиків у агросекторі – погодні. Тому для того щоб спонукати підприємства займатися аграрним бізнесом, потрібне державне страхування. Так, на Заході агробізнес часто субсидується державою, щоб частину ризиків узала на себе спільнота. Для захисту від ризиків неврожаю потрібні інноваційні технології управлін-

ня обробкою посівів засобами захисту рослин, внесенням правильних міндобрив, збору та зберігання врожаю. Це все має застосовуватися в комплексі. Малим і середнім фермерським господарствам варто об'єднуватися у «кооперативи», іншими словами, створювати товариства взаємного страхування, які можуть виступати як альтернатива при страхуванні сільськогосподарських ризиків. Інакше ефект масштабу в агробізнесі приведе до формування лише великих агрохолдингів, коли один власник обробляє десятки тисяч гектарів. А це несе велику соціальну загрозу для села, коли будуть скорочуватися робочі місця [8, с. 32].

Ринковий (кон'юнктурний) ризик. Виникає в процесі реалізації продукції та купівлі ресурсів. Джерелом ринкового ризику є нестабільність ринкових цін, яка є результатом загострення конкуренції, зміни податкового та митного регулювання, зміни в попиту та пропозиції.

Технічний ризик. Пов'язаний з використанням в процесі виробництва техніки та обладнання, які використовуює підприємство. Можна виділити наступні причини виникнення технічного ризику: збої та поломки обладнання, недотримання правил її експлуатації; розвиток науково-технічного прогресу.

Катастрофічні ризики. Вони пов'язані з проявом стихійних сил природи, а також діяльністю людини. Це можуть бути повені, пожежі, землетруси, аварії тощо.

Правові ризики. Має суттєве значення особливо в умовах реформ, коли можлива швидка зміна існуючих законодавчих актів, що регулюють діяльність підприємства, та прийняття нових. Також можливе приєднання України до певних міжнародних актів.

Ризик, пов'язаний з використанням людського фактору виробництва. Джерелом цього ризику є непередбачуваність поведінки та стану здоров'я штатних працівників, їх кваліфікація, відповідальність за кінцевий результат своєї праці.

Галузевий ризик. Пов'язаний із змінами в економічному стані певної галузі як порівняно з іншими галузями, так і з економічними змінами в країні в цілому.

Політичний ризик. Джерелом його є зміни в державній політиці. Врахування даного виду ризику особливо важливе в країнах з нестабільним законодавством, відсутністю традицій і культури підприємництва. Політичні ризики поділяють на чотири групи:

- ризик націоналізації і експропріації без належної компенсації;

- ризик трансферу, який пов'язаний з можливими обмеженнями на конвертування місцевої валюти;
- ризик розриву контракту через дії влади країни, в якій знаходиться компанія-контрагент;
- ризик військових дій та громадянських безпорядків.

Дискусійним лишається питання щодо включення в цю групу такого виду ризику, як фінансовий. Деякі автори розрізняють окремо дві категорії ризику – підприємницький та фінансовий, відносячи до першого практично всі види ризику, за джерелами виникнення. Фінансовий ризик пов'язується з можливим невиконанням підприємством своїх фінансових зобов'язань та існування його як юридичної особи [9, с. 256].

При цьому інші поділяють фінансовий ризик на валютний, кредитний та інвестиційний. Валютний ризик – це ймовірність фінансових втрат в результаті зміни курсу валют, яка може відбутися в період між укладанням контракту та фактичним розрахунком по ньому. Кредитний ризик пов'язується з можливістю невиконання підприємством своїх фінансових зобов'язань. Це можуть бути зобов'язання як перед банком, так і перед постачальниками та державним бюджетом. Інвестиційний ризик пов'язаний з вкладенням підприємством коштів в різні проекти чи цінні папери [10, с. 228].

До цього переліку доцільно додати, на наш погляд, ще один різновид фінансового ризику – дебіторський, який пов'язаний з відстрочкою платежу при реалізації продукції сільськогосподарських підприємств і наданням товарного кредиту контрагентом та можливими при цьому збитками від нечасної або повної сплати дебіторської заборгованості.

Для аграрних підприємств має велике значення поділ ризиків за можливостями управління ними на мікрорівні. Такий підхід до класифікації ризиків поки-що залишається малодослідженим. У той же час керівникам і спеціалістам підприємств важливо знати, якими ризиками вони можуть повністю управляти, якими – частково, а які ризики не піддаються з боку суб'єкта господарювання контролю взагалі (табл. 1).

Враховуючи вищесказане, вважаємо за доцільне використати викладений раніше підхід до класифікації ризиків за ступенем їх контрольованості на рівні суб'єктів господарювання з наступним розподілом ризиків за цим критерієм з одночасним врахуванням їх джерел виникнення.

Таблиця 1

Внутрішній контроль основних видів ризиків аграрного підприємства

Ступінь контрольованості ризику	Види ризику за джерелами				
	Виробничий	Ринково-фінансовий	Технічний	Правовий	Людський фактор
Контрольований	Технологія виробництва, хвороби тварин, шкідники і хвороби рослин	-	Збої та поломки обладнання, техніки	-	Низька кваліфікація персоналу
Частково контрольований	Погодні умови: посухи (зрошення)	Нестабільність цін (біржові угоди), кредитний, інвестиційний, дебіторський	Моральний знос техніки і обладнання під впливом НТП	-	Крадіжки, псування обладнання, ненадійність партнерів
Неконтрольований	Несприятливі погодні умови, епізодії сільськогосподарських тварин, проти яких відсутні ліки; нестача ресурсів.	Нестабільність цін на продукцію і ресурси, інфляція, монополізація ринку, зміни валютних курсів	-	Зміни в законодавстві, ратифікація міжнародних актів	Відсутність через поважні причини ключових працівників

Висновки з проведеного дослідження. Розглянутий підхід дозволяє поєднати найбільш просту і широко використовувану класифікацію ризиків за джерелами їх виникнення з цінною для менеджменту класифікацією по ступеню контрольованості ризиків. Чітка і детальна класифікація ризиків за розглянутим критерієм дасть змогу підприємствам більш обґрунтовано будувати систему управління ризиками на стадії прийняття триадного рішення: контролювати ризик, брати ризик на себе або передавати іншим.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Страхование и управление риском: терминологический словарь / авт.-сост. Н. М. Васильев, Г. Б. Клейнер. – М., 2000. – 564 с.
2. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2001. – 200 с.
3. Страхування : підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски: оценка, управление, портфель инвестиций. – М. : Дашков и К., 2004. – 544 с.
5. Чернов В. А. Анализ коммерческого риска. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 128 с.
6. Страхование : учебник / С. В. Ермасов, Н. Б. Ермасова – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшее образование, 2008. – 613 с.
7. Колібаба Р.О. Аграрне страхування: державне регулювання та підтримка. – Львів : НВФ «Українські технології», 2009. – 136 с.
8. Пенцак Є. Ризикологія або ефективні шляхи підвищення капіталізації компаній в аграрному секторі / Пенцак Є. // Аграрний тиждень. – № 7(261), лютий 2013-25/02/2013. – 76 с.
9. Андрійчук В., Бауер Л. Менеджмент: прийняття рішень і ризик : навч. посіб. – К. : КНЕУ, 1998. – 316 с.
10. Лапушта М.Г., Шаршукова Л.Г. Риски в предпринимательской деятельности. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 224 с.

УДК 336.748.1:339.747

Єремейчук Р.А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ПРОГНОЗУВАННЯ КУРСУ ВАЛЮТИ ЗА УМОВ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Проаналізовано показники, які впливають на формування курсу національної валюти України. Визначено кількісні та якісні чинники, які є найвагомішими при формуванні валютного курсу в Україні. Розроблено математичну модель прогнозування курсу національної валюти, статистичні характеристики якої є адекватними, що уможливило її використання на практиці.

Ключові слова: курс валюти, прогнозування курсу валюти, технічний аналіз, модель Хольта.

Єремейчук Р.А. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КУРСА ВАЛЮТЫ ПРИ УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ СТАБИЛЬНОСТИ

Проанализированы показатели, которые влияют на формирование курса национальной валюты Украины. Определены количественные и качественные факторы, которые являются самыми весомыми при формировании валютного курса в Украине. Разработана математическая модель прогнозирования курса национальной валюты, статистические характеристики которой являются адекватными, что делает возможным ее использование на практике.

Ключевые слова: курс валюты, прогнозирование курса валюты, технический анализ, модель Хольта.

Yeremeychuk R.A. PROGNOSTICATION OF CURRENCY EXCHANGE RATE IS AT TERMS OF SOCIO-POLITICAL STABILIT

Indexes that influence on forming of currency national exchange of Ukraine rate are analysed. Quantitative and quality factors that are most ponderable at forming of rate of exchange in Ukraine are certain. The mathematical model of prognostication of currency national exchange statistical descriptions of that are adequate rate is worked out, that does possible her use in practice.

Keywords: currency exchange, prognostication of currency exchange rate, technical analysis, model of Holta.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Для України, яка перебуває в умовах економічних реформ, питання прогнозування подій на валютному ринку є особливо актуальним як на макро-, так і на мікрорівні. Без надійного прогнозування валютного курсу неможливо правильно оцінювати результати зовнішньоекономічної діяльності, планувати дохідну та витратну частини бюджету, визначати експортні та імпорتنі ціни тощо, розробляти ефективну валютну політику, спрямовану на захист економічних інтересів України. Разом з тим фінансові інститути, органи влади, комерційні структури часто відчують потребу в отриманні надійної інформації щодо співвідношення курсів валют як в короткостроковому, так і довгостроковому періоді. Причинами такого становища є постійні коливання на світовому валютному ринку, велика кількість чинників, що впливають на курс валюти, та їх незначеність, відсутність однозначних аналітичних залежностей між вхідними та вихідними параметрами

моделей, які використовуються в даний час для прогнозування валютного курсу. Все це визначає значну складність задач, пов'язаних з прогнозуванням курсу національної валюти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невирішена частина загальної проблеми. Сучасні комп'ютерні технології дають можливість значно підвищити рівень прогнозування складних економічних процесів, в тому числі і прогнозування валютного курсу. Тому як в Україні, так і за її межами не припиняються пошуки в цьому напрямку. Значний внесок в розробку більш ефективних моделей прогнозування економічних процесів внесли такі вчені, як Бакаєв О.О., Бесєдін В.Ф., Бондаренко Г.В., Бочарников В.П., Вітлінський В.В., Вовк В.М., Глівенко С.В., Глушков В.Є., Горбачук В.М., Гуляницький Л.В., Журавка Ф.О., Лук'яненко І.Г., Ляшенко І.М., Леттер Т., Михалевич М.В., Панасюк Б.Я., Русаненко І.С., Скрипниченко М.І., Соколов М.О., Теліженко О.М., Трояновський В.М. та ін. Разом з